

Oceane

Colofon

ISBN: 978 90 8954 782 8

1e druk 2015

© 2015, Frans van Duijn

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Vertaling Lied van Ariël: Martinus Nijhoff

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Oceane

Frans van Duijn

Wat we weten is een druppel, wat we niet weten is een oceaan.

Sir Isaac Newton

Voor mijn vader, Bert van Duijn
(1935-2012)

SCHIJTHUIS

In de grauwe hemel boven Maksims hoofd maakten meeuwen salto's op de stormwind. Hun gekrijs klonk hoog boven de bulderende zee uit, schel en snijdend, ja, zelfs dreigend, maar tot Maksim drong het nauwelijks door, zó was hij in beslag genomen door wat hij sinds de zomer als zijn Heilige Missie zag. In z'n hand zat een koffertje dat je niet op het strand zou verwachten, zeker niet bij zulk noodweer. Ook de inhoud was afwijkend; achter de knipsloten ging geen papierwerk of broodtrommel schuil, maar een dwergbol, of preciezer, het geráámte van een dwergbol. Nog geen minuut geleden had hij dit vissenskelet uit het zand geraapt.

Ineens smaakte het water op Maksims lippen zout én zoet. Uit de wolken was een striemende regen losgebroken en boven de wolken rommelde de donder, een geluid dat wél tot hem doordrong en hij versnelde z'n pas, totdat een lichtflits hem stokstijf stil deed staan. Nog geen drie seconden later weerklonk een knal die hij voelde tot in z'n ruggenmerg. Voor wie tot drie kon tellen, was het duidelijk: de onweerswolk was levensgevaarlijk dichtbij. Elk zinnig mens zou beschutting zoeken in de duinen, maar Maksim wás geen zinnig mens, nog lang niet. Als verlamd stond hij in het natte zand, terwijl in zijn brein twee zinnetjes als bloeddorstige muggen begonnen te zoemen, negentien woorden, waarvan er eentje iets onherstelbaars had aangericht.

Hoe groter het gevaar, hoe groter de schat. Een schijthuis als jij zal dus nooit een grote schat vinden.

Schijthuis.

Dit woord vloog van z'n vaders lippen op 8 augustus 1998, om half elf 's ochtends tijdens een tripje langs de Britse zuidkust. Maksim had nooit beseft dat een woord zoveel pijn kon doen en nog altijd vond hij er geen weerwoord op, want van jongs af aan *hád* hij inderdaad iets angstigs in zich, iets wat je ook goed schijterigheid zou kunnen noemen. In zijn hoofd bleef het s-woord – zoals hij het voor zichzelf noemde – maar doorspoken, alsof zijn vader een bezwering had uitgesproken, als een soort ziener die *wéét* dat zijn zoon een geboren *loser* is. Wat was er op die rampdag gebeurd? Maksim had het voor zijn geestesoog al duizend keer teruggezien, vaak in extra pijnlijke *slow motion*. Hoe hijzelf terugdeinsde voor de diepte aan de rand van zo'n veel bezongen klif en dan de triomf van z'n vader, die juist *dáár* het fossiel van een uitgestorven sponsdiertje vond.

Bliksem zoekt altijd de kortste weg naar de grond, bijvoorbeeld via een mens op een verlaten strand. Minder dan één procent van de bliksemstroom kan al dodelijk zijn, wist Maksim, maar nog steeds bleef hij roerloos staan. Aan de hemel verscheen een wijd vertakte flits van wit licht en een halve seconde later klonk een dreun, dof en mat, alsof er met een honkbalknuppel op een hoofd werd geslagen, maar dan duizendvoudig versterkt. Vlak erna rolde de nagalm over de wolken, een echo die Maksim eindelijk in beweging bracht. Toch koos hij niet voor een schuilplaats in de duinen. Als ik nú eindelijk eens lef heb, dacht hij, vind ik vast zoiets fantastisch als een fossiele achterpoot van een bultrug. Verder dus! Het reepje strand dat zich tot Katwijk uitstrekte, werd steeds smaller, maar Maksim stapte voort als gedwongen door een macht buiten hem. De rug gekromd als een rug-

byspeler zwoegde hij halverwege Noordwijk en Katwijk en daar, tussen beide badplaatsen in, werd hem een angstaanjagend vuurwerk voorgeschoteld.

De bliksemstraal viel dit keer samen met een knal en op nog geen dertig meter afstand van Maksim liet dit knetterende licht de zee borrelen als vet in een frituurpan. Uit het water schoot tegelijkertijd een schicht omhoog die het prikkeldraad, scheiding tussen strand en duinen, over honderden meters rood deed opgloeien in het halfduister. Plots schoot vanaf het draad, als een vurig spook, een vonkenregen langs Maksim en hij voelde zijn lijf tintelen zoals tenen kunnen tintelen bij extreme kou. Tijd om pijn te voelen was er niet, want een volgende inslag zette de kust in een gouden gloed en uit die gloed maakten zich twee bollen van vuur los. De ene bol zweefde boven het water en spatte na enkele seconden als een zeepbel uiteen, maar de andere zigzagde als een gek geworden zonnetje door de lucht en schampte de vleugel van een meeuw, die levenloos in zee stortte.

‘Mijn God!’ huiverde Maksim. Hij kende de verhalen over bolbliksems, mogelijk bollen van gloeiend gas of plasma, die huizen zouden binnendringen door gesloten ramen en zelfs in vliegtuigen waren gesignaleerd. Volgens zijn vader waren het sterke verhalen van sensatiezoekers, maar Maksim wist nu beter. Hoog boven de duinen loste de moordende bol op in het niets, zoals ook het getintel in zijn lijf snel verdween, maar zijn angst groeide daarentegen met de seconde. Waar hing die klotewolk uit? Hij kon het niet goed zien, totdat een lichtflits boven Katwijk hem enigszins geruststelde. Goed, dit gevaar leek voorbij. Maksim wankelde half verdoofd nog een meter of twintig zuidwaarts en daar lag dan tóch zijn grote schat op hem te wachten.

STRANDSLANG

Eerst dacht hij dat het een zeehond was. Dwars door de stortbuien van zand en water zag hij het silhouet van ... nee, het wás geen zeehond. Met een hart dat sneller klopte dan winden kunnen waaien kwam hij voorzichtig dichterbij, stapje voor stapje, beducht voor een beest dat naar hem uit zou kunnen halen. 'Schijthuis,' mompelde hij in zichzelf, 'je bent en blijft een schijthuis.'

Het beest verroerde nog altijd geen vin. Pas op een meter afstand veranderde de schimmige gestalte in een ... in een, ja, wat wás het nou? Maksim verzamelde al zijn moed, knielde bij het onbekende neer en geloofde zijn eigen ogen niet, want het was een bot van minstens een meter lengte! Een siddering van begeerte liep over zijn rug en hij betastte de vondst zoals een blinde een spannend boek leest, met trillende vingers. Maksims vingertoppen waren koud, maar lang niet zo koud als het bot, dat werkelijk ijzig was en overdekt met zeepokken. Als in een film trok in zijn hoofd een stoet aan beenderen voorbij die hij ooit had gezien in musea, boeken en tv-documentaires. Dit kon best eens, besliste hij, het dijbeen van een potvis zijn, vermoedelijk een volwassen mannetje.

Deze vondst was huiveringwekkend mooi én zwaar. Hoe bracht je zoiets naar huis? Na enig peinzen nam Maksim een besluit: als een echte kerel zou hij het bot op z'n schouder nemen. Z'n koffertje wrikte hij onder een zwaar stuk drijfhout en even later omvatte hij met beide handen het middenstuk van het bot. Maksim kreeg z'n schat in de houdgreep, haalde diep adem, tilde het bot nog geen centimeter uit het zand en voelde meteen dat het onhaalbaar was. Zijn kreet van teleur-

stelling stokte in zijn keel door een vonk aan de hemel en ijskoude tikken in zijn nek. De bliksem was terug en had een vriendje meegenomen: hagel.

‘Klotezooi!’ hijde hij. ‘Dikke klotezooi!’

Wat nu? Eigenlijk zou hij op deze plek naar andere potvisresten moeten zoeken. Misschien lagen er wel tanden van deze gigant, ivoor ter grootte van een basketbal. Maksim zag ze al schitteren in zijn vitrine, maar de hagel geselde hem als een zweep en dreigend gerommel achter de wolken deed zijn moed wankelen. Wilde hij soms die meeuw achterna? Hij moest hier als de sodemieter weg! Nu! Goed, optillen ging niet, slepen misschien wel. Maksim sleurde het bot een eindje in de richting van zijn dorp, maar na nog geen veertig meter moest hij loslaten, de vingers versteend van kou. Hij wreef de hagelstenen uit zijn haar, om slechts plaats te maken voor een nieuwe lading ijsballetjes. Verlangend tuurde hij naar de skyline van Noordwijk aan Zee. Van het massieve hotel Huis ter Duin waren slechts de contouren zichtbaar en de vuurtoren was een wit streepje tegen een donkere hemel. Het richeltje strand oogde uitgestorven, maar tóch had hij het gevoel dat iemand in de verte had bewogen. Het bleef bij een gevoel. Er was geen levende ziel te bekennen.

Maksim haalde zijn koffertje onder het drijfhout vandaan en dacht nu wat rustiger na, want het onweer leek over te drijven. Ja, hij zou zijn schat kunnen begraven en hem later op de dag, als de storm was uitgewoed, met de fiets kunnen ophalen, maar wat als de zee nóg meer opstoomde en het bot naar de diepte zou meesleuren, de schat waarmee Maksim zijn vader zou kunnen imponeren, sterker nog, misschien wel diens respect zou kunnen terugwinnen? O nee, dat nooit, daarom moest hij nú verder! Maksim rukte zijn regenjack los en drukte het koffertje tegen zijn borst. Na en-

kele vergeefse pogingen kreeg hij de heftig fladderende jaspanden over het koffertje dichtgeknoopt. Daarna greep hij het bot beet alsof het de strot van zijn grootste vijand was. En zo begon de tocht naar huis.

Zoals garnalenvissers met hun net achterwaarts door het water ploegen, ploeterde Maksim door het zand, een diep en slingerend spoor achterlatend, zodat het leek of er een strandslang had gekropen. Om de vijftig passen hield hij halt om uit te rusten en zand en ijs uit zijn ogen, neus en oren te peuteren. Die pauzes werden steeds langer. Hoe laat zou het nu zijn? Met van vermoeidheid bevende vingers veegde hij het laagje ijs van zijn horloge. De fosforescerende wijzers lichtten op in het duister: half vijf al! Alles deed pijn en Maksim stond op het punt van opgeven toen plots, alsof de zee een teken kreeg, het geraas van de golven afnam en de wind ging liggen. Regen en hagel namen in kracht af en er verscheen een waterig zonnetje aan de hemel. Maksim vatte weer moed. Met hernieuwde kracht greep hij het bot beet voor een nieuwe serie van vijftig passen.

‘Eén, twee, drie, vier ...’

Hardop telde hij achteruitlopend zijn stappen, tot hij met een klap tot stilstand kwam. Het voelde alsof hij tegen een muur was aangelopen.

EMBRYOWAT

‘Hé, kijk een beetje uit je doppen!’

De stem klonk naar klapperende zeilen en krakende masten. Maksim liet het bot los en draaide zich met een ruk om. ‘Theun!’ riep hij uit. ‘Kijk eens wat ik gevonden heb! Ik denk dat het een potvisdijbeen is.’

Theuns oude zeemansogen, blauw en bedaard, versmaldden zich. De ring in zijn rechteroor blikkerde in de zon. ‘Dijbeen?’

‘Ja, een dijbeen.’

‘Ach, jochie toch,’ grinnikte Theun. ‘Een potvis heeft toch geen poten, anders had hij wel *pootvis* geheten!’

Rond Maksims lippen plooiden zich een glimlachje, maar toen zei hij stellig: ‘Dierenbotten hebben dezelfde namen als mensenbotten, Theun, dat heb ik je al eens verteld. Ze hebben ook dezelfde grondvorm, dezelfde basis.’

‘O ja, is dat zo?’

‘Natuurlijk is dat zo!’ riep Maksim bijna verontwaardigd uit. ‘Alle botten van alle levende wezens op de wereld hebben dezelfde embryonale manier van ontstaan.’

‘Embryowát?’

Ongemerkt nam Maksim de houding van een onderwijzer aan. Met fel bewegende handen ondersteunde hij z’n betoog. ‘De botten in de borstvin van de walvis zijn vrijwel gelijk aan de botten van onze hand, maar dan zonder duim. In de vin zitten vier vingers: een wijsvinger, een middelvinger, een ...’ Verder kwam Maksim niet.

‘Een pink, een walvis met een pink!’ hoonde Theun. ‘Schei toch uit!’

‘Het heeft allemaal te maken met de evolutie. De oerwalvis had vier poten, zeker weten!’

Traag schudde Theun z’n hoofd. De oorring schudde mee. De zon liet er steeds meer vonken vanaf schieten. ‘Jochie,’ zei hij, ‘de Almachtige, de grote kapitein hierboven, heeft alles stuk voor stuk geschapen: de walvis, de garnaal, de meeuw, de haring, de mens, het sardientje, en ga zo maar door. Gelóóf mij nou maar.’

Maksim zag iets venijnigs in Theuns ogen verschijnen, voor hem een teken dat hij op moest passen, niet moest door-dragen, want ze hadden al eerder ruzie gehad over dit onderwerp. ‘Welnee Theun,’ hield hij toch aan, ‘we hebben allemaal, ik bedoel elk levend wezen, een gemeenschappelijke voorouder, een eencellig diertje. Als je een béétje logisch nadenkt, is er geen andere conclusie mogelijk.’

Theuns drankwangetjes werden paars. ‘Ik krijg koppijn van je heidense gekwek,’ gromde hij. ‘Ik denk dat ik maar recht op koers aanhoud en in Katwijk mijn anker laat vallen in café Waanzee. De wind blaast jou en je bot wel naar huis, ajuus!’ In een oogwenk werd Maksims gezicht zo wit als de kuifjes van de golven. ‘So... so... sorry Theun,’ hakte hij. ‘Ik bedoel het echt niet zo, ik bedoel ...’

‘Wát bedoel je?’

‘Nou ja, ik wilde je niet beledigen, nogmaals sorry.’

Maksim maakte zich nog kleiner dan hij al was en Theun slaakte een kreunende zucht. ‘Het is al goed, jochie.’ Zijn blik fixeerde zich op het bot dat aan hun voeten in het zand lag, glinsterend in de oktoberzon. Met weer zo’n kreunende zucht tilde Theun het bot op zijn schouder en spoog een fluim in het zand. ‘Sodeju, wat een zwaar kreng! Weet je zeker dat je dit wilt?’

Maksim knikte heftig van ja.

‘Zoiets vreesde ik al. Ik zag je al een tijdje slepen.’

‘O?’

‘Je deed me denken aan een hond met een kluif in zijn bek, zo’n vette kluif die hij nooit meer los wil laten.’

Even later liepen ze samen noordwaarts. Maksim haalde het koffertje onder zijn jas vandaan. De dwergbolk was hij allang vergeten. Wél dacht hij aan de tanden van de potvis, tanden zo groot als een basketbal.

‘Eh, Theun,’ begon hij voorzichtig, ‘misschien liggen er daarginds nog meer resten van die potvis. Als jij nu dit bot naar mijn huis brengt, dan ga ik ...’

‘Komt niks van in!’ toeterde de voormalig zeeman meteen. ‘Samen brengen we dit botje naar z’n laatste rustplaats, sámen!’

‘Oké, oké.’

‘Ben je nou helemaal besodemierd!’ mopperde Theun zachtjes.

De zon begon steeds feller te schijnen en Maksim liet zijn regenjas openhangen. Theun stapte stevig door. Aan zijn blote voeten droeg hij sandalen die wit waren uitgeslagen door het zoute water. ‘Waar was je trouwens tijdens dat noodweer?’ vroeg hij.

‘Ik schulde in een duinpan,’ loog Maksim.

Theun bromde iets onverstaanbaars.

‘En daar ... eh ...’

‘... lag je liefje te wachten.’

‘Nee, daar zag ik met eigen ogen hoe een bolbliksem een meeuw te pakken nam.’

Theun bleef stokstijf staan. ‘Bólbliksem? Wat is dat toch met jou? Potvissen met dijbenen, een bliksem die bol is. Kun je niet een keertje normaal praten?’

Maksim gaf geen antwoord en zwijgend liepen ze verder.

‘Sodeju!’ vloekte de zeeman na een paar kilometer. ‘Het is nog een roteind!’

Toch schoten ze al lekker op. Noordwijk werd groter en groter.

‘Kijk eens in die flessen,’ commandeerde Theun. ‘Misschien zit er wat te drinken in. Goeie genade, ik verga van de dorst.’ Gehoorzaam controleerde Maksim de aangespoelde flessen. Ze waren leeg of zaten vol zeewater. Ondertussen trok de zee zich langzaam terug. De golven waren gekrompen tot slome rollertjes.

‘Arme hoogspuiter,’ zei Theun, terwijl hij het bot aaide. ‘Je hebt steeds zo vrolijk schuim uit het water geslagen en nu ligt je vinnetje op mijn schouder, of nee, je póótje volgens onze geleerde brugpieper.’

Maksim reageerde niet.

‘Als je nog eens een lévende walvis vindt, moet je goed uitkijken,’ waarschuwde Theun. ‘Ze kunnen gruwelijk uit hun bek stinken. Toen ik op een walvisvaarder voer, ben ik een keer over mijn nek gegaan door de ademstoot van een blauwe vinvis. De hele bemanning hing misselijk over de reling.’

‘O?’

‘Hou ook dat spuitgat in de gaten! Van een spuitstraal in je ogen word je blind en als je die wasem op je huid krijgt, hangen de vellen erbij!’

Wat een onzin, dacht Maksim.

‘Zulke informatie vind je niet in je boekjes!’

‘Nee, dáár heb je nu eens gelijk in.’

‘Hoor ik daar cynisme?’

‘Nee, nee!’ zei Maksim snel.

Boven de watermassa lag nu een zilverachtig licht. Het geluid van de zee klonk als klassieke muziek. Dit beviel Maksim

beter dan de *rock-'n-roll* van het stormachtige water. Ineens begon Theun te zingen.

*De walvis dolt als een zot
En kwispelt van genot
Wat een olijk en vrolijk kompaan
Is de oceaan.
Joho!*

Theun begeleidde zichzelf door met zijn knokkels ritmisch op het bot te tikken. Maksim wilde net een vraag stellen over die kwispelende walvis, toen de zeebonk ineens een heel ander onderwerp aansneed met een stem die naar schipbreuk klonk. Of Maksim nog iets van zijn vader had vernomen.

‘Nee,’ antwoordde Maksim, ‘we hebben nu al twee weken niks gehoord. Mama is vreselijk ongerust.’

Maksim's vader was Leo Markus, een gelauwerd maritiem onderzoeker. Een maand geleden was hij met een expeditie naar de diepste plek in zee gereisd, de Filipijntrog, een inzinking in de zeebodem van de Grote Oceaan van bijna tien kilometer. Veertien dagen terug was er voor het laatst contact. Zijn vader belde en niet eerder in zijn dertienjarig leven hoorde Maksim hem zó enthousiast. Op achthonderd meter diepte hadden ze een fantastische vis gevangen: een soort kwal met een staart en de vrolijke mond van een clown, zo omschreef zijn vader het beest. ‘Een krankzinnig dier, Maksim! Een nieuwe soort, nog nooit door mensen gezien!’ Zijn vader had het beest ‘Popov-vis’ gedoopt, naar een beroemde Russische clown. Maar dat was nog niet alles. Aan het eind van het gesprek brulde zijn pa: ‘We zijn nú iets op het spoor, dat is écht ongelooflijk! Dat is iets ... Nee, ik vertel het niet. Het wordt een verrassing. Ik bel nog.’

Dat waren zijn laatste woorden geweest.

MOBY DICK

Maksims moeder trof haar enig kind in z'n kamer aan, geknield op de vloer, druk doende het bot op te wrijven met een borstel. Op z'n bureaublad lag een opengeslagen boek. De pagina's lieten het bottenstelsel van een potvis zien.

'Hoi mam! Kijk eens wat ik gevonden heb!'

Rascha Markus draaide haar blik op de felste stand. 'Verdorie, Maksim! Het onweerde als een gek. Ik ben eerder teruggekomen van mijn werk. Je beseft niet wat ...'

'Maar kijk dan, dit is een potvisdijbeen, waarschijnlijk.' Dit laatste woord plakte hij er snel achteraan, want in het boek zagen de potvisdijbenen er toch iets anders uit, of niet?

Z'n moeder luisterde nauwelijks. Ze was nog een beetje in trance van het harde fietsen en de opluchting haar zoon veilig thuis te treffen. Maksim wist niet dat zij zes keer tevergeefs naar huis had gebeld en dat haar collega's dol werden van haar angsten. Maar die collega's kenden Maksim niet, een jongen die elke minuut van de herfstvakantie aan zee wilde doorbrengen op zoek naar 'schatten' en daarbij het weerbericht gemakkelijk in de wind sloeg, sterker nog, daar helemaal niet naar luisterde.

'Waarom ga je in godsnaam naar het strand met zulk noodweer?'

Binnen in Maksim ging het s-woord stevig tekeer, onzichtbaar voor z'n moeder, die niks wist van de moordende woorden aan de rand van de klif.

'Heb je naar het weerbericht geluisterd?'

'Nee,' gaf Maksim toe.